

Pia Jarvad: *Nye ord — hvorfor og hvordan?*. København: Gyldendal, 1995

og

Knud Sørensen: *Engelsk i dansk. Er det et must?*. København: Munksgaard, 1995

Pia Jarvad har i mange år arbejdet i Dansk Sprognævn med bl.a. at registrere nye ord i dansk; et arbejde som ledte til udgivelsen af *Nye ord i dansk 1955-75*. Under arbejdet med efterfølgeren, *Nye ord i dansk 1955-95*, har hun samlet nogle af sine iagttagelser og indføjet dem i en systematisk og teoretisk ramme. Resultatet, *Nye ord — hvorfor og hvordan?*, er således to bøger i én: dels en lang række eksempler på nye ord i dansk, dels en redegørelse for de processer, der ligger bag indoptagelsen af nye ord i dansk (og på visse områder: i et sprog generelt).

Bogen er således ikke en direkte efterfølger til *Nye ord 1955-75* (den kommer senere), men er i stedet en mere sammenhængende tekst om det danske sprogs forandringer på det leksiko-semantiske område. Kapitlerne omhandler spørgsmål som “Nye ord - hvorfor?”, den engelske indflydelse og holdningerne til den, lån fra andre sprog, ord og orddannelse (med en gennemgang af forskellige former for sammensætninger og afledninger), forkortelser o.lign. og ændringer i ordenes betydning.

Bogen er en guldgrube for alle med et (mere eller mindre) professionelt forhold til sproget: det myldrer med eksempler på alt fra døgnfluer over bureaukratsprog til nydannelser, som er så indarbejdede at vi helt har glemt, hvor unge de er. På denne vis er bogen en glimrende opfordring til at tænke på sprogets historicitet og foranderlighed. Desværre er eksempelmængden også bogens problem: der er så mange eksempler, at man fortaber sig i dem og har svært ved at finde den overordnede struktur, som bogen er bygget over. Stikordsregistret indeholder (efter en løselig optælling) over 3000 opslag, og eftersom flere optræder mere end en gang, kan man selv forestille sig, hvor mange eksempler pr. side det bliver på bogens 264 tekstsider. I visse afsnit anvendes også længere citater fra massemedier, og også her er der en tendens til at hobe eksemplerne op — selvfølgelig med det formål at vise, at der ikke er tale om enkelte foreteelser.

Resultatet bliver, at man sidder med en sympatisk bog, som desværre er ret svær at læse fordi den forsøger at være to ting på samme tid: en teoretisk gennemgang af de forskellige former for ordlån og -dannelse og et inventarium over de sidste tyve års nye ord og nye betydninger af gamle ord. En mere skematisk sammenfatning af lånetyper og orddannelser ville have kunnet gøre den mere velegnet, såvel til “lystlæsning” som til undervisningsbrug.

Men foruden at være en dokumentation af orddannelse og indlån er bogen

også et indlæg i debatten om det engelske sprogs indflydelse på dansk, og her er Jarvad næsten apokalyptisk: “Spørgsmålet er om vi med det nye verdenssamfund med verden som en global landsby og med Danmarks stilling i EU har mulighed for at vort sprog bliver ved med at være dansk, med danske dialekter, dansk skriftsprog, undervisning i skolen på dansk, dansk litteratur og lovgivning på dansk eller om vi skal indstille os på og ruste os til den nye verdensorden med et nyt modersmål til i hvert fald visse af de funktioner som et sprog har” (s. 101.) Kapitlets overskrift er “Den engelske indflydelse — konflikt eller harmoni?”, men ingen kan vist være i tvivl om, hvilken opfattelse forfatteren har efter ovennævnte citat. Dette understreges længere fremme i samme kapitel (under overskriften “Hvad synes jeg?”): “Min konklusion på alt dette er at dansk bliver påvirket, truet om man vil af det engelske sprog” (s. 135.) Hvorfor denne glidning fra “påvirket” til “truet om man vil” — hvis udtrykket “om man vil” skal tages bogstaveligt, så bliver påvirkning = trussel i alle tilfælde, og så er man, med forlov, ude på endog meget gyngende grund, ikke kun lingvistisk set men også kulturelt set. Og når EU kædes sammen med det danske sprogs truende undergang, så er det mere politik end lingvistik, mere lidenskab end videnskab.

En anden sprogforsker med mange års erfaring inden for det engelske sprogs indflydelse på dansk er Knud Sørensen. I 1973 udsendte han en grundig og systematisk bog med titlen *Engelske lån i dansk*, og nu er der kommet en opdatering, som er knap så teknisk: *Engelsk i dansk. Er det et must?* Sørensens konklusioner er ikke så dommedagsagtige som Jarvads. Som han skriver i slutbemærkningen: “Jeg hører selv til den ældre generation og er måske derfor ret konservativ med hensyn til sprogbrugen. Jeg tror ikke, at det danske sprog er ved at blive kvalt af lånene, men jeg har ønsket at reagere imod, hvad jeg betragter som en for høj grad af sprogforurening. Efter min opfattelse er det ikke rimeligt at indføre anglicismer, hvis de begreber, de betegner, allerede er repræsenteret af danske udtryk, som betyder det samme [...]” (s. 221). Denne “konservatisme”, som han selv betegner den for at imødekomme kritikerne, tror jeg han deler med en meget stor del af de danske sprogbrugere: hvorfor gøre sproget mere kompliceret end nødvendigt? Danskere har en ret veludviklet mistro til smarte fremmedord, når disse ikke tilfører noget indholdsmæssigt nyt. Men som Erik Hansen og Jørn Lund har vist i deres bog om fremmedordene i dansk *Kulturens Gesandter* (anmeldt i *Hermes* nr. 15), så er denne type af lån kun én blandt flere (“Kun tegnets (ordets) udtryk overføres og bliver udtryksvariant til det oprindelige danske udtryk; der overføres altså ingen ny betydning, kun et nyt udtryk”, Hansen & Lund s. 43), og det kan ofte være ganske svært at afgøre, hvorvidt der er tale om eksakt samme betydning af det indlånte og det danske ord. Er dette tilfældet, sker der ofte det, at et af de to ord får en mere afgrænset betydning, bliver mere præciseret, eller at det nye ord efter

nogle år forsvinder ud i glemslen igen. Ordet skal så at sige vise sin eksistensberettigelse i det danske sprog for at kunne overleve.

Uanset hvilket standpunkt man indtager i denne debat, udgør Knud Sørensens bog en imponerende registrering af engelske lån i dansk, såvel hvad angår ordforråd som syntaks. Bogen er *meget* systematisk; kapitlerne er inddelt i små punkter, og med 292 punkter bliver bogen lidt for ophakket til at kunne læses som en sammenhængende tekst. Til gengæld er der glimrende muligheder for at finde et præcist defineret problem behandlet, og her vil jeg specielt pege på kapitlet om syntaktisk indflydelse som et uhyre spændende område. Ofte holder man sig til de enkelte ord, når man diskuterer den engelske indflydelse, men Sørensen viser med sin store erfaring, også hvad angår dansk sætningsbygning, de mange mere skjulte påvirkninger — også de lidt for “villedede” nydannelser, som når Johannes V. Jensen i 1907 skriver “efter at have svømmet Floden”. Som Sørensen tørt bemærker: “Det er en sprogbrug, som næppe vil leve videre.” (s. 151.)

Sammen med den nævnte bog af Erik Hansen og Jørn Lund giver Pia Jarvads og Knud Sørensens bøger et godt overblik over de forskellige positioner i debatten om andre sprogs indflydelse på dansk, med Jarvad som *apokalyptiker* og Hansen & Lund som *integrerede* (for nu at låne begreber fra Umberto Eco). Men hvad der er specielt vigtigt er, at bøgerne forsøger at analysere, systematisere og give eksempler, så diskussionen kan fortsætte på saglig grund.

Orla Vigsø

